

Azərbaycançılıq və multikulturalizm

Hüseynova Sevda Fuad qızı,

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbəsi

Azərbaycançılıq İdeyası - Azərbaycan xalqının siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni yüksəlişinə yönələn bir ideyadır. Bu ideyanın əsasında Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda mübarizəsi durur. Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda mübarizəsi tarixi Azərbaycançılıq ideyasının formalaşması prosesi ilə bağlıdır. Bu proses XIX əsrin ikinci yarısında başlamışdır. Məlum olduğu kimi, o vaxt Azərbaycan Çar Rusiyasının bir əyaləti idi. Çar Rusiyasının millətlərarası münasibətlər siyasəti milli azlıqların ruslaşdırılması, diskriminasiyası və istismarına əsaslanırdı. Qeyd olunan vaxt Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda mübarizəsi Azərbaycançılıq ideyasının formalaşmasının əsas hərəkətverici qüvvəsi idi.

XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycan ədəbiyyatının, incəsənətinin və maarifçilik hərəkatının görkəmli xadimləri “mədəni Azərbaycançılıq” hərəkatına başçılıq edirdilər. Onlar Mirzə Fətəli Axundzadənin başladığı ənənəni davam etdirərək dini fanatizmi, xalqın inkişafına mane olan köhnə adət-ənənələri tənqid edir, xalqı elmə və təhsilə yiyələnməyə çağırırdılar. O zamankı Azərbaycançılıq ideyasının nəzəri əsasını üç inkişaf istiqamətinin birliyi təşkil edirdi:- türkləşmək, islamlaşmaq və müasirləşmək. Bu ideyanı ilk dəfə Əli bəy Hüseynzadə “Həyat” jurnalında 1905-ci ildə irəli sürmüşdür. Sonradan bu ideya Azərbaycan Demokratik Respublikasının rəsmi doktrinasına çevrildi və öz əksini onun üçrəngli bayrağında tapdı. Siyasi Azərbaycançılıq ideyası mühüm transformasiyaya uğradı. Belə ki, 1918-ci ilədək bu ideyanın tərəfdarları federativizm mövqeyində durur və Azərbaycan ilə Rusiya arasında siyasi münasibətlərin federativizm prinsiplərinə əsaslanmasını istəyirdilər. Lakin 1918-ci il Mart qırğınlarından sonra onlar federativizm mövqeyindən imtina etdilər: Azərbaycançılıq ideyasını Azərbaycanın siyasi müstəqilliyinin əldə olunmasına yönəldilər.

Müasir dövrdə Azərbaycan xalqının milli azadlıq hərəkatının bir kütləvi hərəkat kimi meydana çıxmasında Dağlıq Qarabağ problemi müstəsna rol oynamışdır. Azərbaycan xalqı böyük milli azadlıq hərəkatının əsas məqsədini Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunmasında görürdü. Əbdülrəhman Vəzirovun, Ayaz Mütəllibov və Əbülfəz Elçibəyin xalqın təkidi ilə hakimiyyətdən getmələrinin əsas səbəblərindən biri məhz onların Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruya bilmədikləri olmuşdur. Azərbaycan xalqı ölkənin ərazi bütövlüyünü təmin edə biləcək və ümumiyyətlə müasir dövrdə Azərbaycanı bu durumdan çıxara biləcək yeganə şəxs kimi Ümummillə lider Heydər Əliyevi hakimiyyətə dəvət etdi. Azərbaycançılıq məfkurəsinin parlaq daşıyıcısı kimi Heydər Əliyev öz müdrik siyasəti, dönməz əqidəsi və tarixi uzaqgörənliyi sayəsində milli dövlətçilik ideyasının gerçəkləşdirilməsinə, müasir Azərbaycan dövlətinin qurulmasına və xalqımızın müstəqillik arzusuna çatmasına nail olmuşdur.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycançılıq ideyasının inkişafına, Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda mübarizəsinə güclü təsir göstərdi. Belə ki, Ümummillə lider Heydər Əliyev Azərbaycançılıq ideyasını əsas tutaraq onun bütün sahələrdə inkişafını təmin etdi. Ümummillə lider Heydər Əliyev ilk dəfə olaraq multikulturalizmi Azərbaycançılıq ideyasının tərkib hissəsi kimi təqdim etdi.

Akademik Ramiz Mehdiyev “Qlobal transformasiyalar dövründə Azərbaycanın milli ideyası” adlı kitabında 1828-ci ildən müasir dövrdə Azərbaycanın milli ideyasının meydana gəlməsinin və formalaşmasının tarixində səkkiz mərhələnin olduğunu göstərir. Hər bir mərhələnin başlanğıcını mühüm bir tarixi hadisə təşkil edir. Azərbaycanın milli ideyasının formalaşması tarixinin yeddinci mərhələsi 1993-2003-cü illəri Ümummillə lider Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərini əhatə edir. Ümummillə lider Heydər Əliyevin Azərbaycan milli ideyasının formalaşması sahəsində gördüyü işi yüksək qiymətləndirən akademik Ramiz Mehdiyev yazır: *“Bu mərhələdə milli ideya dövlət və milli müstəqillik ideyasında öz əksini tapır. Heydər Əliyevin siyasəti nəticəsində “millət” məfhumunun strukturuna özünüidentifikasiyanın bütün kollektiv formaları daxil edilmişdir: etnik, dini, sosial-mədəni, iqtisadi, siyasi və s. Azərbaycan ideyası Azərbaycanda yaşayan və Azərbaycanı öz Vətəni hesab edən bütün etnik qrupların ideyasına çevrilir”*.

Multikulturalizm siyasəti Azərbaycançılığın tərkib hissəsi kimi onun cəmiyyətdə geniş yayılmasını təmin edir, daha da möhkəmlədir. Sözü geniş mənasında multikulturalizm məfhumu cəmiyyətdə mövcud olan etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərə münasibətdə dövlətin apardığı konkret siyasəti bu müxtəlifliklərin və onların əsasını təşkil edən etnik-mədəni dəyərlərin qorunmasını əks etdirir. Cəmiyyətdə məskunlaşmış milli azlıqların nümayəndələrinin etnik-mədəni dəyərlərini qorumaqla multikulturalizm siyasəti Azərbaycançılığın sosial bazasını daha da möhkəmlədir, bu ideologiyayı ölkədə yaşayan bütün xalqların və etnik qrupların ideologiyasına çevirir. Azərbaycan xalqının siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni yüksəlişini təmin etməkdə Azərbaycançılıq ideologiyası multikulturalizm siyasətindən mühüm bir vasitə kimi geniş istifadə edir. Akademik Ramiz Mehdiyev “Güclü Azərbaycan dövləti qloballaşma şəraitində milli ideyanın təcəssümü kimi” adlı məqaləsində Azərbaycanda güclü dövlətin əlamətləri sırasında Azərbaycanda yaşayan bütün etnosların dövlət ideologiyası olan

tolerantlıq və multikulturalizm kimi dövlət səviyyəsində möhkəmləndirilən elementlərə sahib güclü milli “Azərbaycançılıq ideologiyasının olmasını qeyd edir”. Ulu öndər Heydər Əliyev multikulturalizmi Azərbaycançılıq ideologiyasının tərkib hissəsi kimi təqdim edib. O, siyasi və hüquqi sahələrdə multikulturalizmin dil və milli xüsusiyyətlərini sənədlərlə təsdiq etdi. Buna görə də O, Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi hesab olunur.